

Паршивлюк Б. С., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПЛАТІЖНА СИСТЕМА ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Платіжні системи відіграють одну із найважливіших ролей в економіці будь-якої країни, України. Вони забезпечують здійснення суб'єктами економіки переказу грошових коштів та розрахунків за зобов'язаннями, що з'являються у процесі здійснення економічної діяльності. У зв'язку з розвитком фінансово-кредитних установ України, впровадженням високотехнологічних фінансових інструментів для забезпечення ефективного управління фінансовими потоками все більшої актуальності набувають питання популяризації безготівкових розрахунків, а поміж цим постає проблема розвитку ринку платіжних карток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню цієї проблематики присвячували свої роботи такі фахівці, як О.М. Калмикова, Р.П. Лісна, І.А. Манченко, С.А. Циганов, О.В. Поляниця Нині питання здійснення безготівкових розрахунків, механізму їхньої практичної реалізації та інструментального забезпечення досліджують Є.О. Бублик [2], В.В. Ільчук, І.М. Садчикова, Т.О. Савченко Л.О. Невідома, О.В. Марченко [5], Т.О. Плісак, Л.О. Нетребчук, І.І. Попович [7] та інші науковці.

Мета статті. Мета статті – є дослідження специфіки розвитку електронних платіжних систем в Україні та виявлення тенденцій розвитку вітчизняного ринку платіжних карток за окремими показниками

Виклад основного матеріалу. Платіжна система будь-якої країни є одним із головних елементів в діяльності як національної економіки в цілому, так і в банківській системі, оскільки виступає каналом зв'язку у загальній системі товарообігу країни. Платіжна система (payment institution)- платіжна

організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати[1]

Внутрішньодержавна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України [4].

Сьогодні в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України: – система електронних платежів (СЕП); – Національна платіжна система (НПС) «Український платіжний ПРОСТІР» [4].

Національна платіжна система ПРОСТІР – це система роздрібних платежів, у якій розрахунки за товари та послуги, отримання готівки та інші операції з національною валютою здійснюються за допомогою електронних платіжних засобів, а саме платіжних карток ПРОСТІР

Платіжна система ПРОСТІР створена Національним банком України. Повна назва системи ПРОСТІР – Національна платіжна система «Український платіжний простір». До ребрендингу, проведеного у 2016 році, платіжна система ПРОСТІР мала назву Національна система масових електронних платежів (скорочено НСМЕП)[4]

З системою ПРОСТІР повністю відсутні валютні ризики, оскільки розрахункова валюта ПРОСТІР – гривня. Внесок до страхового фонду ПРОСТІР також формується в гривнях

ПРОСТІР – локальна платіжна система, що передбачає низький рівень шахрайських операцій, адже основна кількість шахрайських операцій відбувається в країні відмінній ніж та, де були отримані дані платіжних карток. У ПРОСТІР запроваджена сучасна доступна система

Вступ до ПРОСТІР дає змогу банку брати участь у відкритому конкурсі з вибору уповноваженого банку для виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ, державної соціальної допомоги тощо. Із застосуванням

платіжних карток НПС «ПРОСТІР» здійснено 5.3 млн. операцій на суму 6.7 млрд. грн., із яких було оброблено понад 1 млн. безготівкових транзакцій

У 2016 році СЕП було оброблено 312 667 тис. початкових платежів на суму 19 521 млрд. грн., у тому числі: у файловому режимі – 311 677 тис. початкових платежів на суму 12 156 млрд. грн.; у режимі реального часу – 990 тис. початкових платежів на суму 7 365 млрд. грн. В табл. 1 наведено дані щодо кількості учасників СЕП.

Таблиця 1 - Кількість учасників СЕП за період з 2015 по 2017 рр.

Учасники СЕП	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Банки України	163	127	103
Філії банків України	134	104	85
Органи Державної казначейської служби України	26	27	27
Установи Національного банку України	36	2	-

У СЕП виконуються міжбанківські перекази у файловому режимі та в режимі реального часу. Здійснення банком початкових платежів у файловому режимі є обов'язковим, а в режимі реального часу – за його вибором

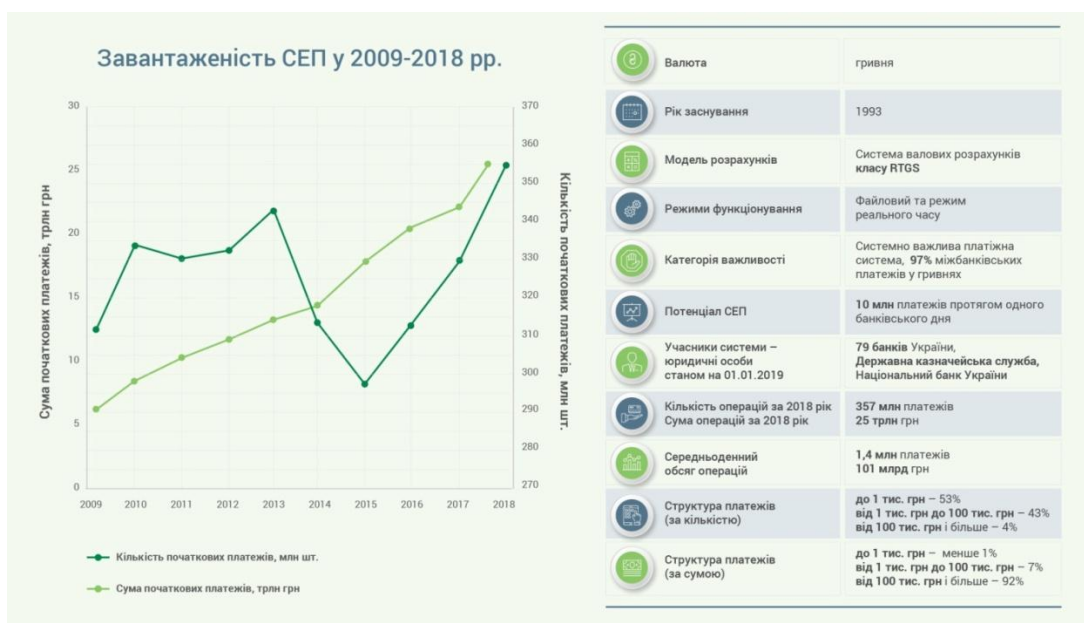

Рисунок 1- Показники завантаженості, середньоденний обсяг операцій СЕП у 2009-2018р.р.[6]

. Разом з тим учасник системи, який працює в СЕП у файловому режимі, забезпечує приймання платежів у режимі реального часу. За станом на 1 січня 2017 року учасниками СЕП стало 216 установи, серед яких банки України та їх філії, органи ДКС, установи Національного банку України.

Розвиток банківської системи разом із прогресивним технологічним та науково-технічним прогресом зумовлює появу спеціальних інструментів, які мають на меті спростити окремі операції клієнтів банку. Яскравим прикладом такого інструменту є спеціальні платіжні картки.

Платіжна картка – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої у встановленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу грошей з рахунка платника чи відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, тощо [8]

З метою виявлення основних тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні проаналізуємо динаміку кількості банків-учасників карткових платіжних систем, держателів платіжних карток, а також кількості платіжних карток (в обігу та активних) в Україні за 2012–2018 рр. (табл.2).

Таблиця 2- Загальні дані банків-учасників карткових платіжних систем, держателів платіжних карток, а також кількість платіжних карток в Україні за 2012–2018 рр.

Дата	Банки-учасники карткових платіжних систем, од.	Держателі платіжних карток, тис. ос.	Платіжні картки в обігу, тис. шт.	Активні платіжні картки, тис. шт.
1 січня 2012 р.	142	35 179	57 893	34 850
1 січня 2013 р.	142	44 339	69 826	33 106
1 січня 2014 р.	143	49 719	69 726	35 622
1 січня 2015 р.	128	51 649	70 551	33 042
1 січня 2016 р.	98	43 058	59 307	30 838
1 січня 2017 р.	87	41 746	57 633	32 389
1 січня 2018 р.	77	41 721	59 867	34 858

За період 2012–2018 рр. спостерігається тенденція до зменшення практично всіх абсолютних значень показників, наведених у табл. 1. Це зумовлене трьома основними чинниками, а саме зменшенням кількості банків в Україні, фінансовими кризами в Україні (2013–2014 рр.), зміною підконтрольних територіальних кордонів

Починаючи з 2016 року збільшилась кількість карток активних і відповідно і користувачів, така динаміка показника свідчить про зростання довіри населення до безготівкових розрахунків, зростання рівня захищеності безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток табл. 3.

Таблиця 3 Види платіжних карток, які емітовані українськими банками

Звітна дата	Платіжні картки (тис. шт.)						
	віртуальні	з магнітною смугою	з магнітною смугою та чипом	з них безконтактні	з чипом	з них безконтактні	Усього
1.01.2015 р.	248	30 009	2 370	1 090	416	0	33 042
1.01.2016 р.	291	27 586	2 766	1 406	194	45	30 838
1.01.2017 р.	444	27 994	3 876	1 987	74	6	32 389
1.01.2018 р.	225	27 202	7 407	2 721	24	24	34 858

Згідно з даними НБУ станом на 1 березня 2019 року в Україні функціонують 77 банків. Станом на 1 січня 2019 року українські банки емітували майже 59,4 млн платіжних карток. Водночас 62,2% від загальної кількості карток становили активні платіжні картки, кількість яких за рік збільшилась на 6,0% і на початок 2019 року становила 36,9 млн шт. Кожна дев'ята активна платіжна картка є безконтактною – 4,0 млн шт. (зростання на 44,3% порівняно з початком 2018 року).

82,3% від загальної кількості активних платіжних карток становили платіжні картки із магнітною смугою (їх кількість за рік збільшилася на 11,7% та становила 30,4 млн шт.). Незважаючи на значну кількість таких карток, на сьогодні набувають все більшої популярності сервіси безконтактної оплати із використанням смартфонів та інших пристроїв, які підтримують технологію

NFC. Сервіси токенизації дають змогу використовувати реквізити платіжних карток, у тому числі карток виключно з магнітною смугою, для безконтактних розрахунків за цією технологією.

У розрізі карткових платіжних систем кількість активних карток у платіжній системі MasterCard становила 26,0 млн шт. (70,3% від їх загальної кількості), у Visa – 10,5 млн шт. (28,5%), у НПС "ПРОСТІР" – 0,5 млн шт. (1,2%), у інших – 0,004 млн шт. (0,01%).

Кількість держателів платіжних карток на початок 2019 року досягла 42,3 млн осіб. Таким чином кількість платіжних карток в обігу на одного держателя в середньому складала 1,4 шт., активних – 0,9 шт.[6]

Висновки. Платіжні системи по своїй суті є складно структурованими середовищами, що мають низку елементів, ефективна діяльність яких і призводить до якісної роботи усієї системи. Невиконання функцій одним її елементом призводить до краху діяльності усієї системи.

Кількість активних платіжних карток під брендом НПС «ПРОСТІР» та учасників системи ПРОСТІР збільшилась. НПС «ПРОСТІР» є перспективним напрямком для розвитку платіжної системи України, це сучасна, високотехнологічна і високозахищена система. Платіжні картки мають високий ступінь захисту від несанкціонованого доступу. Отже, ринок платіжних карток в Україні вже пройшов стадію формування та зараз активно розвивається

Література

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2346-14>

2. Бублик Є.О. Ринок платіжних карток в Україні: перспективи та обмеження розвитку. Економіка і прогнозування. 2016. № 3. С. 51–65.

3. Манченко І. А. Перспективи розвитку системи електронних платежів / І. А. Манченко / Економіка. – 2016. – № 9. – С. 35–37.

4. Національна платіжна система «Український платіжний простір»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=88661687><http://prostir.gov.ua/prostir/>

5. Невідома Л.О., Марченко О.В. Оцінка діяльності банку на ринку платіжних карток. Молодий вчений. 2017. № 5. С. 680–684

6. Огляд ринку платіжних карток та платіжної інфраструктури України за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=88661687>

7. Попович І.І. Пластикові картки як окремих вид банківських документів – криміналістична характеристика. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2011. № 2 (4). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

8. Поляниця О. В. Особливості розвитку електронних платіжних систем в Україні / О. В. Поляниця, В. С. Яківець // Молодий вчений. – 2016. – № 7. – С. 116–120.